

Н.Я. ХЛИСТУН

Чернівецький факультет Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут”
вул. Головна, 203а, м. Чернівці, 58000

**ЕКСПАНСІЯ АМЕРИКАНСЬКИХ ВИДІВ В УРБАНОФЛОРУ МІСТА
ЧЕРНІВЦІ**

ключові слова: американські адвентивні види

key words: american adventive species

N.J. KCHLYSTUN

**EXPANSION OF AMERICAN ALIEN SPECIES IN URBANOFLORA OF
CHERNIVTSY CITY**

Chernivtsy Faculty of National Technical University “Kharkiv Polytechnical Institute”
203a Holovna str., Chernivtsy, 58000, Ukraine

When we investigate composition of species of flora of the town, we observe a great prevalence of american adventive species. There are – *Amaranthus retroflexus* L., *A. paniculatus* L., *Ambrosia artemisiifolia* L., *Chamomilla suaveolens* (Pursh) Ryab., *Cyclachaena xanthiifolia* (Nutt) Fresen, *Erigeron canadensis* L., *Galinsoga parviflora* Cav., *G. ciliata* (Rafin.) Blake, *Helianthus subcanescens* (A.Gray) E.E.Wats, *Stenactis annua* Nees, *Echinocystis lobata* (Michx) Torr et Gray, *Oenothera biennis* L., *Acer negundo* L., *Robinia pseudoacacia* L.

Кожен регіон має свій неповторний, а часом і специфічний видовий склад рослин, який сформувався впродовж історичного періоду. Розширення економічних, культурних, транспортних зв'язків між країнами сприяло збагаченню місцевих рослинних угруповань новими видами рослин. Розселення рослин відбувається найчастіше за допомогою розповсюдження плодів. Є багато різноманітних способів розповсюдження діаспор, які сприяють проникненню рослин у нові для них регіони [1].

В Україні росте чимало рослин – “чужоземців”, які потрапили до нашої країни випадково або навмисно були впроваджені людиною. До перших належать виключно бур'яни, до других декоративні, сільськогосподарські, лікарські, технічні рослини. Рослини, які за допомогою вторинних факторів розповсюдження потрапили в нову місцевість, що знаходиться за межами їхніх ареалів, пристосувалися до нових умов існування і почали самостійно поширюватися на новій території, називаються адвентивними. Деякі з них настільки добре пристосувалися до нових умов існування, що виходять з-під контролю людини, дичавіють і починають поширюватися далі самостійно. Серед прибульців є дуже небезпечні бур'яни, поява яких загрожує найнесподіванішими наслідками [8, 9].

Проникнення нових видів відбувалося різними шляхами: наземними, повітряними, водними. Цікаво відзначити, що в нас найкраще приживаються американські рослини, які на тепер трапляються в найрізноманітніших місце-

зростаннях. Метою нашого дослідження було виявлення американських видів у рослинному покриві міста Чернівці.

Місто Чернівці, яке розташоване в південно-західній частині України, було закладене русичами в XII столітті на перехресті Берладського й Дністровського шляхів. Чернівецькі мешканці займалися головним чином сільським господарством та обслуговуванням міжнародної торгівлі, хоча юридично вони належали до категорії міщан. Уповільнений розвиток міста Чернівців, яке і в період пізнього середньовіччя було аграрним містечком, пояснюється насамперед тим, що його неодноразово знищували і грабували під час ворожих нападів. І лише після Другої світової війни почалося перетворення міста з аграрно-індустріального в індустріально-аграрне. Зокрема, було побудовано взуттєву, швейну, трикотажну фабрики, завод гумових виробів, машинобудівний завод, олійно-жировий та дерево-обробний комбінати. Розвивалися також приладобудівна та харчова промисловості [3].

Річка Прут розділяє місто на дві частини. Прут є межею двох фізико-географічних областей: Прут-Дністровського межиріччя та Буковинського передгір'я. Більша частина міста розміщена на правому березі річки Прут. Район сейсмічний, належить до зони 6-7 бальної активності. Інтенсивно проявляються такі негативні процеси як утворення зсувів, обвалювання, осипання та ін. Економіко-географічне положення Чернівців, що склалося історично, потрібно визнати вигідним: місто пов'язане залізничними й шосейними дорогами не тільки з прилеглими територіями, але й з багатьма великими промисловими центрами Південно-Західного економічного району, з Румунією і Молдовою [2, 6].

З метеорологічної точки зору, конфігурація міста склалася не зовсім вдало, оскільки панівні вітри (північно-західні й південно-східні) переносять через все місто забруднене промисловістю, автотранспортом і залізничним транспортом повітря. Клімат міста помірно континентальний (середня річна температура +7,9°C). Тривалість вегетаційного періоду пересічно становить 210-220 днів [6]. Кліматичні умови є сприятливими для росту американських видів.

Дослідження, проведені нами у 1999-2002 роках, дозволили виявити на території міста Чернівці низку американських видів. Знахідки адвентивних рослин фіксували гербарієм з обов'язковим описом місцезростань, поширення, кількісної характеристики. Під час опрацювання зібраного матеріалу користувалися загальноприйнятими методиками й визначниками [4, 5, 7].

На тепер на території міста Чернівці трапляються такі адвентивні види американського походження :

***Stenactis annua* Nees.** – однорічна, іноді дворічна рослина, 60-90 см заввишки. В Україні ця рослина з'явилася в 1895 році. Мезофіт, анемохор. [4, 5, 9]. Росте у скверах, парках, по берегах річок, по-під тинами.

***Cyclachaena xanthiifolia* (Nutt.) Fresen.** – однорічна рослина, 50-200 см заввишки. Одна рослина дає до 80000-115000 сім'янок. Схожість насіння 33-48%, зберігається схожість до 8 років. В Україні ця рослина з'явилася в 1842 році. Ксеромезофіт, барохор, агестохор [5, 7]. Росте на залізничних насипах і по засмічених місцях.

***Ambrosia artemisiifolia* L.** – однорічна рослина, 20-180 см заввишки. Одна рослина дає до 100 000 сім'янок. Насіння зберігає схожість 40 років, про-

ростає навіть з глибини 8 м. Має добре розвинену, дуже розгалужену кореневу систему, що проникає в ґрунт на глибину до 4 м. В Україні ця рослина з'явилася в 1925 році. Є злісним карантинним бур'яном, надмірно висушує і виснажує ґрунти. Ксеромезофіт, барохор. Пилок амброзії є алергеном, попадаючи в очі, ніс, бронхи зумовлює сльозотечу, погіршує зір, призводить до приступів бронхіальної астми. [4, 7, 9]. Трапляється по засмічених місцях, на газонах, по-під тинами.

***Erigeron canadensis* L.** – однорічна рослина, 30-100 см заввишки. Одна рослина дає до 200 000 сім'янок. Рослина посухостійка, росте й на бідних ґрунтах. Трапляється на залізничних насипах, по засмічених місцях, на газонах, по-під тинами. Мезофіт, анемохор [4, 5, 9]. Трапляється повсюди.

***Chamomilla suaveolens* (Pursh) Ryab.** – ярий однорічник, але іноді розвивається як зимуюча й дворічна рослина 5-30 см заввишки. Одна рослина дає до 5300 сім'янок. Через два тижні після появи сходів рослина зацвітає. Дуже морозо- й посухостійка. В Україні з'явилася в 1895 році. Мезофіт, барохор, зоохор, анемохор [5, 7, 9]. Трапляється повсюди.

***Galinsoga parviflora* Cav.** – однорічна рослина, розсіяно опушена, 10-70 см заввишки. В Україні ця рослина з'явилася в 1855 році. Одна рослина дає від 5000 до 30000 сім'янок. Схожість зберігається до 5-ти років, але процент її зменшується з кожним роком. У сприятливих умовах сім'янки проростають на 3-4-й день. Насіння достигає і на витягнутих з ґрунту рослинах [4, 5, 7, 9]. Трапляється на газонах, городах, смітниках.

***Galinsoga ciliata* (Rafin.) Blake** – однорічна рослина 20-75 см заввишки. Уся рослина густо опушена. Розмножується насінням і вегетативно. За рік дає кілька поколінь. Одна рослина дає від 5000 до 30000 сім'янок. Стебла або й кусочки їх, присипані землею, в умовах достатньої вологості можуть укорінюватись. Рослина дуже вологолюбна, неморозостійка. Гідрофіт, анемохор [4, 7, 9]. Зустрічається на газонах, городах, смітниках.

***Amaranthus retroflexus* L.** – однорічна рослина висотою до 1,5 м заввишки. Кожна рослина дає велику кількість насіння – до 1000000 шт. Насіння в ґрунті зберігає схожість упродовж багатьох років. Сходи з'являються у 2 фази: навесні за порівняно низької температури проростає насіння прикрите землею, а літом за високої температури й те, що прикрите землею, і те, що лежить на поверхні ґрунту. Недостигле, а також насіння з пошкодженою оболонкою проростає швидше. Ксеромезофіт, барохор, ендозоохор, агестохор [4, 7, 9]. Трапляється повсюди.

***Amaranthus paniculatus* L.** – однорічна рослина 20-100 см заввишки. Кожна рослина дає велику кількість насіння до 1000000 шт. Ксеромезофіт, барохор, ендозоохор, агестохор [5, 7, 9]. Трапляється на смітниках, газонах.

***Echinocystis lobata* (Michx)Torr. et Gray** – однорічна рослина з лазячими, до 2-6 м завдовжки, стеблами. В Україні ця рослина з'явилася в 1929 році. Мезофіт, барохор [4, 7, 9]. Росте серед чагарників по залізницях, у парках і садах, заплітає прибережні кущі й дерева.

***Oenotera biennis* L.** – дворічна рослина до 60-1000 см заввишки. Одна рослина дає до 25000 насінин, але значна частина їх недорозвинена. Період достигання насіння дуже розтягнений [4, 5, 7]. Росте на залізничних насипах і по засмічених місцях. Ксеромезофіт, механохор (балліст).

Helianthus subcanescens (A.Gray.) E.E.Wats – багаторічна рослина до 2 м заввишки. Культивувалася як декоративна рослина. Росте по парках, скверах, узбіччях доріг. Здатність до гібридизації та фенотипічна пластичність диких соняшників сприяли адаптації до місцевих умов [7, 9]. Мезофіт. Росте серед чагарників у парках і садах.

Acer negundo L. – дерево до 5 м заввишки. Росте в парках, скверах. [7, 9]. Мезофіт, анемохор.

Robinia pseudoacacia L. – дерево до 35 м заввишки. Добре розмножується кореневими паростками. [7, 9]. Ксеромезофіт, автохор. Росте в парках, скверах.

Зайшли (адвентивні) види часто більш конкурентноздатні, ніж місцеві, що призводить до витіснення аборигенних видів і до збіднення біорізноманіття флори регіону. Прибульці шкодять як сільському господарству, так і здоров'ю людей. У подальшому це може зумовити негативні наслідки на рівні регіональних екосистем. Це зумовлює проведення моніторингу поширення адвентивних видів з метою захисту типових угруповань від біотичного забруднення.

Висновки

Спостерігається експансія американських адвентивних видів у флору міста Чернівці. Кліматичні умови міста є сприятливими для росту адвентивних рослин американського походження.

Наявність у рослинному покриві міста карантинного бур'яну *Ambrosia artemisiifolia* L. потребує постійного контролю за станом популяцій.

Спільною рисою для більшості виявлених видів є утворення великої кількості насіння, що забезпечує високу конкурентоздатність адвентів американського походження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аргюшенко З.Т., Федоров А.А. Атлас по описательной морфологии высших растений. Плод. – Л.: Наука, 1986. – С. 24-26.
2. Бондаренко Я.И., Дорфман Я.Р., Гуцуляк О.М. Природные условия города Черновцов и их хозяйственная оценка // Мат. XIX научн. сессии (секция геогр. наук). – Черновцы, 1963. – С. 64-67.
3. Буковина, історичний нарис. – Чернівці : Зелена Буковина, 1998. – 416 с.
4. Бур'яни України (Визначник-довідник). – К.: Наук. думка, 1970. – 508 с.
5. Визначник рослин УРСР. Ред. М.В.Клоков. – К.: В-во с/г літератури, 1950. – 930 с.
6. Геренчук А.М. Природа Чернівецької області. – Львів.: Вища школа, 1978. – С. 57-70.
7. Доброчасва Д.Н., Котов М.И., Прокудин Ю.Н. и др. Определитель высших растений Украины. – К.: Наук. думка, 1987. – 548 с.
8. Протопопова В.В. Адвентивні рослини лісостепу і степу України. – К.: Наук. думка, 1973. – 192 с.
9. Протопопова В.В. Синантропная флора Украины и пути ее развития. – К.: Наук. думка, 1991. – 204 с.